

Posudek magisterské diplomové práce

Ján Országh, Hippokratovský spis *O svaté nemoci*. Překlad, komentář a úvodní studie.

Diplomová práce J. Országha přináší první český překlad významného hippokratovského spisu *O svaté nemoci*, tj. o epilepsii, který doplňuje velmi podrobný komentář a úvodní studie. V té autor nejprve shrnuje obsah spisu a charakterizuje ho z hlediska žánru. Dále se stručně zabývá místem tohoto spisu v dobové lékařské i filosofické diskusi o svaté nemoci a poté vysvětluje, z jakých důvodů mu v pozdějších staletích antiky bylo věnováno málo pozornosti. Úvodní studii pak uzavírají pasáže o dataci a autorství díla a přehled rukopisné tradice a vydání textu. Následující překlad textu vychází z nejnovější edice J. Jouanny, na místa, kde řídí jiným čtením autor upozorňuje v komentáři a vždy kriticky zdůvodňuje své rozhodnutí. Zdaleka nejrozsáhlejší částí diplomové práce je velmi podrobný komentář, rozčleněný dle kapitol spisu *O svaté nemoci*. Komentáře k jednotlivým kapitolám jsou vždy uvedeny obecným shrnutím jejich obsahu, v některých (v 7., 14. a 16) nalezneme i relativně rozsáhlé výklady uvádějící téma dané kapitoly do širších souvislostí. Vlastní komentář jednotlivých míst v textu je velmi všestranný, autor v něm věnuje velkou pozornost gramatickým otázkám a textově kritickým problémům spjatým s interpretací textu, zkoumá sporné otázky spojené s výkladem významu jednotlivých pojmů, a zdůvodňuje tak svá řešení překladu příslušných míst. Především však podává důkladná a často obsáhlá vysvětlení relevantních věcných problémů z oblasti lékařství, filosofie, náboženství atd., které text spisu přináší, a pojednává i o stylu díla. Vykazuje při tom výbornou znalost pramenů i sekundární literatury, schopnost kritického posouzení různých sporných problémů i zaujetí vlastního stanoviska k jejich řešení. Součástí diplomové práce jsou standardně české a anglické shrnutí, seznam používaných zkratk, přehled edic a překladů zkoumaného spisu a seznam sekundární literatury.

Co se týče překladu, J. Országhovi se podařilo úspěšně se vypořádat s velmi náročným odborným textem, který překladatele nutí vyrovnávat se s četnými úskalími. Ta spočívají v řešení často nejednoznačné rukopisné tradice (a také v přihlédnutí k návrhům rekonstrukce textu moderními editory), v řešení problémů gramatických a lexikálních a v posouzení často sporných obsahových nejasností. Lze říci, že překlad je přehledný a čtivý a že věrně a spolehlivě reprodukuje řecký originál, nakolik je možno dobrat se vzhledem k četným nejasnostem optimálního řešení. I přes celkově pozitivní hodnocení lze v překladu narazit na

sporná místa. Někdy by bylo vhodné text formulovat přehledněji, např. v kap. I, 9 (s. 33) dlouhé první souvětí („Slibují-li totiž, ..., ti, kdo se tím zabývají, ...“). Jindy je zase otázkou volba českých ekvivalentů, kupř. v kap. II, 2 (s. 34 n.) je řecký výraz *splénódés* přeložen jako „pacient s onemocněním sleziny“, lépe by asi bylo „nemocný s onemocněním sleziny“, neboť slovo pacient evokuje představu, že takto postižený se léčí, což z kontextu nevyplývá. Za sporný pokládám rovněž překlad slova *akmé* (kap. XVI, 3, s. 42) českým ekvivalentem „břit“, vhodnější by asi bylo i v překladu použít vysvětlení užitého v komentáři (s. 175), tj. „nejdokonalejší část“ či podobné spojení. Stejně tak výraz „mohutnosti“ použitý při překladu spojení *hapantón tútón* je možno vynechat a překládat jen „příčinou toho všeho je mozek“ (kap. XVII, 3, s. 43). Slova *fleps*, resp. *flebion* (kap. III, 3 - 5, IV, 1 - 2, s. 35 n. a další místa) autor překládá střídavě jako „céva“ či „žila“, resp. „žilka“. Bylo by asi vhodnější omezit se jen na ekvivalent „céva“, který souhrnně v odborných textech označuje tělní trubice. Oproti tomu pojem „žilka“ v přísně odborném smyslu označuje jen jeden typ cévy, jímž prochází pouze krev, takže jeho použití v daném kontextu není zcela vhodné, neboť „trubicemi“ v tomto spisu prochází vedle krve i vzduch a může do nich stéci hlen (kap. VII, 1, s. 37).

K úvodní studii i ke komentáři lze rovněž připojit několik připomínek. Některé se týkají formální stránky - pro přehlednější orientaci v rozsáhlém komentáři by bylo vhodné, kdyby kromě kapitol byl členěn i podle paragrafů a kdyby u odkazů „srov. výše, níže“ bylo uvedeno i číslo stránky. Na okraj je třeba podotknout, že na str. 77 autor odkazuje na knihu Evanse-Pritcharda, jež není uvedena v bibliografii, takže by bylo vhodné uvést údaje o místu a roku vydání. Zásadnější připomínka se ovšem týká celkového uspořádání výkladu - některé pasáže v komentáři jsou velice obsáhlé a často v nich autor řeší otázky, které jsou zásadní pro interpretaci spisu jako celku i pro jeho zasazení do dobového kontextu. Z tohoto důvodu by asi bylo vhodné tyto pasáže začlenit do úvodní studie. To se týká mj. mnohých údajů o svaté nemoci a o magicko-náboženském léčitelství a jeho vztahu k racionální medicíně v komentáři k I. kapitole, o epilepsii a jejím chápání v řecké medicíně, o řeckém chápání pojmů *nomos* a *fysis* či o chápání mozku jako základního řídicího orgánu. Vzhledem k rozsahu komentáře by bylo vhodné se zamyslet nad tím, zda některé uvedené údaje jsou pro výklad příslušné pasáže relevantní (např. výklad o *daimoniu* na str. 67 nn.), a také omezit častá opakování týchž údajů v různých souvislostech i v případech, že nejsou nutná (kupř. konstatování, že autor spisu *O vzduchu, vodách a místech* je pravděpodobně totožný s autorem spisu *O svaté nemoci*, str. 192 i jinde).

Vedle těchto formálních doporučení lze k diskusi navrhnout i některé věcné problémy. Na str. 10 nn. (zvl. v pozn. 20) se autor zabývá vztahem lékařství a rétoriky a dochází k závěru, že je „nesmyslné zavádět dichotomii mezi lékařem a řečníkem (sofistou)“. Z uvedených dokladů je nesporné, že lékaři museli dobře ovládat řečnické umění, přesto se jím však zřejmě nezabývali na teoretické úrovni pro ně samo jako např. Gorgiás, nýbrž je jen prakticky využívali pro své potřeby. V komentáři ve výkladu o zbožnosti a bezbožnosti (s. 72 nn.) by asi bylo vhodné připomenout Platónův dialog *Euthyfrón*. Na str. 102 autor soudí, že „hlen a žluč jsou v našem spisu chápány jako šťávy patogenní“, což je podle mne v jistém rozporu s tvrzením na str. 111, že hlen má v mozku své přirozené místo, a tím i určitou pozitivní úlohu.

Seznam použité literatury napovídá, že J. Országh prostudoval a využil dostupnou literaturu k tématu, přesto by bylo možno doporučit další studie, které zůstaly stranou jeho pozornosti, kupř. publikaci J. Ducatillon, *Polémiques dans la Collection hippocratique* (Lille - Paris 1977) či některé studie v časopisech (např. R. J. Hankinson, *Magic, Religion and Science: Divine and Human in the Hippocratic Corpus*, *Apeiron* 31, 1998, s. 1 nn.). V přehledu pramenů postrádám údaje o vydáních antických textů, na něž autor odkazuje, zejména na ostatní spisy hippokratovského souboru.

Vzdor výše uvedeným připomínkám a doporučením lze konstatovat, že J. Országh zpracoval zadané téma na vysoké úrovni, která dalece překračuje požadavky kladené na magisterskou diplomovou práci. Proto ji doporučuji jako podklad k obhajobě a navrhuji klasifikaci „výborně“.

V Praze, 3. 9. 2012

PhDr. Jan Souček, CSc.

